

ELS BÉNS COMUNS, PATRIMONI DE LA HUMANITAT

RICARDO PETRELLA

Profesor Emèrit de la Universitat Catòlica de Lovaina, Bèlgica

Quan es parla d'un "bé", se sol entendre una substància, un objecte, un servei, una manera de ser i de comportar-se, a la qual se li dona un valor positiu. Amb "comú", contràriament, es vol assenyalar alguna cosa que fa referència a una comunitat de persones socialment organitzada. En general, el concepte de béns comuns s'assimila al dels béns –i serveis– públics, àmpliament justificat, essent "públic" tot allò relatiu a un atribut de pertinença i/o de referència a l'estat, a les institucions de govern, al poble.

Els béns comuns –aire, aigua, energia solar, carreteres, ferrocarrils, salut, coneixement, educació, boscos, capital biòtic del planeta, aeroports, seguretat...– representen la "riquesa col·lectiva" de les comunitats humanes, el patrimoni de la humanitat. No existeix una "societat" (de "socis") sense béns comuns. Sense béns comuns dels quals els membres d'una comunitat es sentin copropietaris i corresponsables, no hi ha un "viure junts", ni justícia social, ni democràcia. L'existència de béns comuns és condició per a la seguretat i el benestar col·lectiu.

Les societats occidentals funcionen cada vegada menys com a comunitats, com a societats, perquè han privatitzat –o estan privatitzant– tot allò que fins fa poc temps es considerava bé comú.

Fins ara els béns comuns, públics, s'han definit a través de dues característiques principals: la *no exclusió*, un bé és comú/públic perquè no se'n pot privar ningú (un estudiant que va a l'escola no impedeix pas que n'hi vagi un altre, mentre que si jo adquireixo un bé privat com ara una casa, els altres ja queden privats de la propietat i del poder de decisió i d'ús sobre aquell bé); i la *no rivalitat*, no fa falta entrar en competència amb els altres per tenir-hi accés (mentre que per apropiat-se d'un bé –o servei– a títol privat fa falta competir).

En realitat, un bé comú es defineix en funció d'un nombre més elevat de criteris, com ara:

1) l'essencialitat i la insubstituïbilitat per a la vida individual i col·lectiva, independentment de la varietat dels sistemes socials, en el temps i en

l'espai. L'aigua ha estat essencial i insubstituïble sis mil anys, i encara ho serà uns quants milions més.

2) la *pertinença al camp dels drets humans i socials*. Béns comuns i drets humans són *indissociables*. El paràmetre de definició del valor de la utilitat d'un bé comú públic és la vida, el dret a la vida, i no pas la despesa associada a la seva disponibilitat i accessibilitat. No es tracta de béns i de serveis destinats a satisfer necessitats individuals (o de grup) i, per tant, mutables, pel que fa a depenents del cost d'accés i de la seva utilitat comercial.

3) la *responsabilitat i la propietat col·lectives en una lògica de solidaritat pública*. L'estat, representant de la col·lectivitat dels ciutadans, la comunitat política, és i ha de ser el responsable dels béns comuns, dels quals els ciutadans són solidàriament propietaris a través de l'estat i les altres col·lectivitats territorials (locals, regionals...);

4) la *inevitabilitat de la integració de les funcions de propietat, de regulació, de govern/gestió i de control sota la responsabilitat de subjectes públics*. Es tracta d'afirmar la naturalesa pública de la propietat del bé (aigua, bosc, plantes, fonts energètiques...), de les infraestructures (xarxes hídriques, energètiques...), i de la gestió dels serveis corresponents. La funció d'un bé comú públic és la d'estar al "servei" de l'interès col·lectiu de la comunitat i d'actuar en el camp dels drets. Per tant, es produeix una incompatibilitat directa entre interès públic i gestió confiada a subjectes portadors d'interessos privats.

5) la *participació real, directa i indirecta, dels ciutadans en el govern dels béns comuns/públics*. La democràcia és ben diferent del funcionament d'una societat de capital privat. No hi ha pas democràcia possible en una "societat anònima", d'accions.

És important subratllar que no hi ha cap bé comú que tingui, per si mateix, una connotació específica comunitària territorial. El bosc, l'aigua, les espècies microbianes no són pas, per definició, un bé comú de determinades comunitats/territoris. És veritat

que, amb la formació i la difusió de l'estat-nació sobirà, primer a Occident, i després arreu del món, la història ha distorsionat, en cert sentit, la naturalesa dels béns comuns públics, introduint una lògica de fragmentació del camp de la "res pública" lligada al principi de la sobirania nacional sobre els béns comuns. Així, l'aigua o la seguretat s'han deixat de considerar, a priori, com a béns comuns pertanyents a la vida sobre el planeta, però s'han convertit, sobretot, en béns "nacionals" lligats a una sobirania nacional no cedible i no codivisible. Es tracta d'una dada fonamental per a la política dels béns comuns: en la situació actual de la institucionalització del poder polític, només els estats tenen el poder sobirà del govern. Això limita considerablement la possibilitat d'una política mundial dels béns comuns fonamentada sobre la codivisió, la corresponsabilitat, la solidaritat i la justícia entre les "comunitats locals".

En els darrers dos segles, cap bé ha estat reconegut per la comunitat internacional dels estats com a "bé comú mundial". Com a molt, s'ha reconegut l'existència de béns no pertanyents a ningú (l'Antàrtida, els oceans, els fons marins extraterritorials...). Això significa que, mentre el capital privat s'està mundialitzant més i més, els poders públics continuen organitzats sobre bases "nacionals" i no reconeixen cap bé comú públic mundial. Més aviat, ho han dificultat i posen pitjor amb els processos d'alliberament i de privatització de gairebé tots els serveis "públics". Amb l'excepció de certs països d'Amèrica Llatina (Bolívia, Argentina, Equador...), els poders públics nacionals estan transferint el poder polític real de propietat i de control al capital mundial.

Aquí tenim el sentit del gran repte actual de la "res pública", des de les comunitats locals fins a la comunitat mundial. *El dret a la vida per a tots els habitants del planeta i l'esdevenidor pacífic i solidari de la humanitat depenen del reconeixement de l'existència de béns comuns públics mundials, de la seva promoció i salvaguarda.* Molts pensen que no s'assolirà mai el reconeixement de béns comuns públics mundials... Probablement tenen raó, sobretot si la mobilització social, cultural i política a favor d'aquest reconeixement es debilita en els propers anys.

Com es defineix un bé comú públic mundial? I quins béns podem considerar com a tals?

Un bé comú públic és mundial quan representa recursos i respon a necessitats/drets referits al "viure junts", a les "condicions de vida" i a l'avenir de la Humanitat i del planeta. En aquest sentit, malgrat que un bé comú sigui "local", si l'ús que se'n fa té efectes i repercussions de rellevància internacional, mundial, s'ha de considerar d'interès públic mundial.

Sense pretendre esgotar la llista, s'haurien de considerar béns públics mundials: l'aire, l'aigua com el conjunt dels cossos hídrics participants en el cicle de l'aigua, i, en aquest quadre, els oceans; la pau; l'espai, incloent-hi l'espai extraterrestre; els boscos, com el lloc on es troben més del 90% de les espècies del planeta; el clima planetari, la seguretat, en el sentit de la lluita contra les noves i velles formes de criminalitat mundial (tràfic d'armes, de drogues, immigració clandestina organitzada, proliferació de paradisos fiscals...); l'estabilitat financera; l'energia, pel que a l'explotació dels recursos tan renovables com no renovables a nivell internacional; el coneixement, en particular pel que fa al capital biòtic del planeta i la seva diversitat; la informació i la comunicació.

En un pla més general, *el planeta Terra i l'existència d'altri* són els dos primers béns comuns públics mundials. L'home no existiria si no hi hagués planeta. Aquest, ben al contrari, ha existit i existirà encara que no hi hagi el gènere humà. D'altra banda, cadascun de nosaltres no existiria si no existís altri, el diferent (l'home per a la dona, la dona per a l'home, el vell i el jove, el familiar i l'estrany, el present i el passat...).

Es tracta de dos béns reals però que tenen rellevància i espessor només si –i a partir del moment en el qual– es pensen. Només a les darreres dècades els éssers humans hem començat a pensar en el planeta Terra com a un bé comú mundial que cal cuidar, per interès de la Humanitat i de cada ésser humà. Es pot dir el mateix de l'existència d'altri. La percepció dels altres com a "bé" continua essent un fenomen incipient, dèbil, perquè, avui per avui, la presència dels altres es tradueix amb freqüència en greus formes de rebuig. Construir un altre món possible passa per la promoció conjunta d'aquests dos béns comuns.